

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 19ης Σεπτεμβρίου 2006 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-392/04 και C-422/04,

με αντικείμενο αιτήσεις εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, τις οποίες υπέβαλε το Bundesverwaltungsgericht (Γερμανία) με αποφάσεις της 7ης Ιουλίου 2004, που περιήλθαν στο Δικαστήριο, αντιστοίχως, στις 16 Σεπτεμβρίου και 4 Οκτωβρίου 2004, στο πλαίσιο των δικών

i-21 Germany GmbH (C-392/04),

Arcor AG & Co. KG (C-422/04), πρώην ISIS Multimedia Net GmbH & Co. KG,

κατά

Bundesrepublik Deutschland,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas και J. Malenovský, προέδρους τμήματος, S. von Bahr (εισηγητή), J. N. Cunha Rodrigues, R. Silva de Lapuerta, K. Lenaerts, E. Juhász, Γ. Αρέστη, A. Borg Barthet και Μ. Ilešič, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: D. Ruiz-Jarabo Colomer
γραμματέας: B. Fülöp, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 1ης Φεβρουαρίου 2006,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η i-21 Germany GmbH, εκπροσωπούμενη από τους M. Geppert, M. Schütze και B. Kemper, Rechtsanwälte,
- η Arcor AG & Co. KG, εκπροσωπούμενη από τους N. Nolte και J. Tiedemann, Rechtsanwälte,
- η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, εκπροσωπούμενη από τον S. Prömper,

- η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών, εκπροσωπούμενη από τις H. G. Sevenster και C. ten Dam,

- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον M. Shotter και την S. Grünheid,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Μαρτίου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Οι αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής απόφασεως αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Απριλίου 1997, σχετικά με κοινό πλαίσιο γενικών και ειδικών αδειών στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών (ΕΕ L 117, σ. 15), καθώς και του άρθρου 10 ΕΚ.

2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο δύο διαφορών, αφενός, της i-21 Germany GmbH (στο εξής: i-21) και, αφετέρου, της Arcor AG & Co. KG, πρώην ISIS Multimedia Net GmbH & Co. KG (στο εξής: Arcor) κατά της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (Bundesrepublik Deutschland) σχετικά με τα τέλη που κατέβαλαν οι εταιρίες αυτές για τη λήψη αδείας τηλεπικοινωνιών.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική νομοθεσία

- 3 Το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα τέλη που επιβάλλονται σε επιχειρήσεις ως μέρος των διαδικασιών χορήγησης αδειών αποσκοπούν αποκλειστικά στην κάλυψη των διοικητικών δαπανών που συνεπάγεται η έκδοση, διαχείριση, έλεγχος και εκτέλεση της εκάστοτε ειδικής αδείας. Τα τέλη των ειδικών αδειών είναι ανάλογα προς τις σχετικές εργασίες και δημοσιεύονται κατά ενδεδειγμένο και επαρκώς λεπτομερή τρόπο ώστε οι εν λόγω πληροφορίες να είναι ευχερώς προσιτές.»

- 4 Η οδηγία 97/13 καταργήθηκε με την οδηγία 2002/21/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Μαρτίου 2002, σχετικά με κοινό κανονιστικό πλαίσιο για δίκτυα και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία πλαίσιο) (ΕΕ L 108, σ. 33).

Η εθνική νομοθεσία

- 5 Το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 μεταφέρθηκε στο γερμανικό δίκαιο με τον νόμο περί τηλεπικοινωνιών (Telekommunikationsgesetz), της 25ης Ιουλίου 1996 (BGBl. 1996 I, σ. 1120, στο εξής: TKG), που συνιστά εξουσιοδοτικό νόμο, και με την κανονιστική απόφαση περί των τελών επί των τηλεπικοινωνιακών αδειών (Telekommunikations-Lizenzgebührenverordnung), της 28ης Ιουλίου 1997 (BGBl. 1997 I, σ. 1936, στο εξής: TKLGebV), που εξέδωσε ο Ομοσπονδιακός Υπουργός Ταχυδρομείων και Τηλεπικοινωνιών βάσει του TKG.

6 Το άρθρο 48, παράγραφος 1, του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας (Verwaltungsverfahrensgesetz), της 25ης Μαΐου 1976 (BGBl. 1976 I, σ. 1253), όπως δημοσιεύθηκε στις 21 Σεπτεμβρίου 1998 (BGBl. 1998 I, σ. 3050), ορίζει τα εξής:

«Ανάκληση παράνομης διοικητικής πράξεως

Ακόμη και αν έχει καταστεί απρόσβλητη, μια παράνομη διοικητική πράξη μπορεί να ανακληθεί για το μέλλον ή αναδρομικώς, εξ ολοκλήρου ή μερικώς. Μια διοικητική πράξη, συστατική ή αναγνωριστική δικαιώματος ή πλεονεκτήματος νομικής φύσεως (διοικητική πράξη γενεσιουργός δικαιωμάτων) μπορεί να ανακληθεί μόνον υπό την επιφύλαξη των διατάξεων των παραγράφων 2 έως 4.

[...]

7 Το Bundesverwaltungsgericht αναφέρει ως προς την πράξη επιβολής τελών για τη χορήγηση αδειάς τηλεπικοινωνιών ότι, σε περίπτωση ανακλήσεως της πράξεως, οι ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις έχουν δικαίωμα επιστροφής των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών δυνάμει του άρθρου 21 του νόμου σχετικά με τις διοικητικές δαπάνες (Verwaltungskostengesetz), της 23ης Ιουνίου 1970 (BGBl. 1970 I, σ. 821).

8 Από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι, κατά τη γερμανική νομολογία, η διοικητική αρχή διαθέτει, δυνάμει του άρθρου 48 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, κατ' αρχήν διακριτική ευχέρεια για την ανάκληση παράνομης διοικητικής πράξεως η οποία κατέστη απρόσβλητη. Η διακριτική αυτή ευχέρεια μπορεί εντούτοις να εκμηδενισθεί αν η διατήρηση της εν λόγω πράξεως είναι «άνευ ετέρου αφόρητη» από πλευράς των εννοιών της δημοσίας τάξεως, της καλής πίστεως, της επεικειάς, της ίσης μεταχειρίσεως ή της πρόδηλης έλλειψης νομιμότητας.

Οι διαφορές στις κύριες δίκες και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 9 Η i-21 και η Arcor είναι δύο επιχειρήσεις τηλεπικοινωνιών. Με πράξεις της 14ης Ιουνίου 2000 και της 18ης Μαΐου 2001, τους επιβλήθηκαν τέλη ύψους περίπου 5 420 000 ευρώ στην πρώτη και περίπου 67 000 ευρώ στη δεύτερη για τη χορήγηση ειδικής άδειας τηλεπικοινωνιών. Κατέβαλαν τα τέλη αυτά χωρίς να τα αμφισβητήσουν και δεν άσκησαν προσφυγή εντός προθεσμίας ενός μήνα από την κοινοποίηση των πράξεων περί επιβολής τελών.
- 10 Δυνάμει της TKLGebV, το ποσό του τέλους βασίζεται στην προείσπραξη των γενικών διοικητικών δαπανών της ρυθμιστικής αρχής για χρονική περίοδο 30 ετών.
- 11 Στο πλαίσιο προσφυγής περί ακυρώσεως πράξεως επιβολής τέλους η οποία αμφισβητήθηκε εντός της προβλεπομένης προθεσμίας, το Bundesverwaltungsgericht έκρινε, με απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2001, ότι η TKLGebV δεν ήταν σύμφωνη με υπέρτερους κανόνες δικαίου, δηλαδή τον TKG και το γερμανικό σύνταγμα, επικύρωσε δε την αποφασισθείσα από το εφετείο ακύρωση της οικείας πράξεως.
- 12 Μετά την απόφαση αυτή, η i-21 και η Arcor ζήτησαν την επιστροφή των τελών που είχαν καταβάλει. Οι αιτήσεις τους εντούτοις δεν έγιναν δεκτές. Κατόπιν αυτού, η κάθε μία άσκησε προσφυγή ενώπιον του Verwaltungsgericht, το οποίο τις απέρριψε για τον λόγο ότι οι περί τελών πράξεις τους είχαν καταστεί απρόσβλητες και δεν συνέτρεχε λόγος να αμφισβητηθεί, εν προκειμένω, η άρνηση του διοικητικού οργάνου να τις ανακαλέσει.
- 13 Η i-21 και η Arcor θεώρησαν ότι το Verwaltungsgericht υπέπεσε σε νομικό σφάλμα όχι μόνον ως προς το εθνικό δίκαιο αλλά και ως προς το κοινοτικό και άσκησαν

αίτηση «αναιρέσεως» ενώπιον του Bundesverwaltungsgericht. Η i-21 υποστηρίζει ότι υποχρεώθηκε να καταβάλει τέλος ποσού πάνω από χίλιες φορές μεγαλύτερου από αυτό που εφαρμόζεται στις επιχειρήσεις τηλεπικοινωνιών μετά την ανωτέρω απόφαση της 19ης Σεπτεμβρίου 2001.

- 14 Στις περί παραπομπής αποφάσεις του, το Bundesverwaltungsgericht αναφέρει ότι οι αιτήσεις «αναιρέσεως» δεν μπορούν να ευδοκιμήσουν εφαρμόζοντας μόνον το εθνικό δίκαιο. Κατά το εν λόγω δικαστήριο, δεν πρόκειται για περιπτώσεις κατά τις οποίες η διατήρηση των πράξεων επιβολής τελών είναι «άνευ ετέρου αφόρητη» και κατά τις οποίες η διακριτική ευχέρεια της διοικήσεως μειώνεται σε τέτοιο βαθμό ώστε να υποχρεούται να ανακαλέσει τις πράξεις. Το Bundesverwaltungsgericht κρίνει, συγκεκριμένα, ότι η διατήρηση των πράξεων περί επιβολής τελών δεν θίγει τις έννοιες της καλής πίστωσης ή της ίσης μεταχειρίσεως, ούτε εκείνες της δημοσίας τάξεως ή της επεικειάς, και ότι οι οικείες πράξεις δεν βασίζονται σε προδήλως παράνομη ρύθμιση.
- 15 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, αντιθέτως, ως προς το περιεχόμενο του κοινοτικού δικαίου. Κατ' αυτό, το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 φαίνεται να απαγορεύει κανονιστική ρύθμιση όπως αυτή για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη. Αν υποθεθεί ότι η ερμηνεία του της εν λόγω διατάξεως είναι ορθή, το Bundesverwaltungsgericht διερωτάται κατόπιν αν η ίδια αυτή διάταξη, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 ΕΚ σχετικά με το καθήκον αгаστής συνεργασίας, περιορίζει τη διακριτική ευχέρεια της ρυθμιστικής αρχής, κατόπιν, ιδίως, της αποφάσεως της 13ης Ιανουαρίου 2004, C-453/00, Kühne & Heitz (Συλλογή 2004, σ. I-837).
- 16 Το Bundesverwaltungsgericht διερωτάται ειδικότερα αν το άρθρο 11, παράγραφος 11, της οδηγίας 97/13 έχει την έννοια ότι επιβάλλει στα κράτη μέλη, κατά τον υπολογισμό του τέλους, υποχρέωση τηρήσεως των στόχων της οδηγίας και διασφαλίσεως της τηρήσεώς τους. Οι στόχοι αυτοί περιλαμβάνουν τη σημαντική διευκόλυνση της εισόδου στην αγορά νέων ανταγωνιστών. Όμως, η διατήρηση των

οικειών πράξεων περί επιβολής τέλους συνιστούν περιορισμό του ανταγωνισμού όσον αφορά τις οικείες επιχειρήσεις, οι οποίες περιέρχονται σε μειονεκτική θέση ιδίως σε σχέση με τις επιχειρήσεις που αμφισβήτησαν τις πράξεις των οποίων ήσαν αποδέκτες εντός των προβλεπομένων προθεσμιών και πέτυχαν την ακύρωσή τους. Κατά το Bundesverwaltungsgericht, αν το άρθρο αυτό έχει την έννοια ότι απαγορεύει αυτόν τον περιορισμό στον τομέα του ανταγωνισμού, η αρχή της συνεργασίας που διατυπώνεται στο άρθρο 10 ΕΚ θα μπορούσε να συνεπάγεται υποχρέωση ανακλήσεως των οικειών πράξεων επιβολής τελών κατ' εφαρμογή του εθνικού δικαίου, χωρίς η διοικητική αρχή να διαθέτει περιθώριο εκτιμήσεως.

- 17 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesverwaltungsgericht αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει την έννοια το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13/ΕΚ [...] ότι απαγορεύει την επιβολή τελών αδείας, για τον υπολογισμό των οποίων λαμβάνονται ως βάση οι γενικές διοικητικές δαπάνες στις οποίες προβλέπεται ότι θα υποβάλλεται η εθνική κανονιστική αρχή για χρονική περίοδο τριάντα ετών;»

Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως,

«2) Έχουν την έννοια τα άρθρα 10 ΕΚ και 11 της οδηγίας [97/13] ότι επιτάσσουν την ακύρωση αποφάσεως περί επιβολής τελών, με την οποία καθορίστηκε το ύψος των τελών, υπό την έννοια του ερωτήματος 1, και η οποία δεν προσβλήθηκε, μολονότι το εθνικό δίκαιο επέτρεπε την προσβολή της, αν το εθνικό δίκαιο επιτρέπει την ακύρωση, αλλά δεν την απαιτεί;»

- 18 Με διάταξη της 6ης Δεκεμβρίου 2004, οι υποθέσεις C-392/04 και C-422/04 ενώθηκαν προς συνεκδίκαση για τους σκοπούς της προφορικής διαδικασίας και της εκδόσεως αποφάσεως.

Επί του πρώτου ερωτήματος

Παρατηρήσεις των διαδίκων

- 19 Η i-21, η Arcor και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υποστηρίζουν ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 απαγορεύει τέλη όπως αυτά που προβλέπει η αμφισβητούμενη στο πλαίσιο της κύριας δίκης γερμανική κανονιστική ρύθμιση.
- 20 Η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται αντιθέτως ότι το άρθρο αυτό δεν έχει εφαρμογή στις παρούσες υποθέσεις, διότι η οδηγία 97/13 καταργήθηκε με την οδηγία 2002/21, αυτή δε η οδηγία δεν περιέχει κανένα μεταβατικό μέτρο σχετικό με την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου.
- 21 Η Γερμανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, εν πάση περιπτώσει, το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 δεν απαγορεύει την επιβολή τέλους όπως αυτό που προβλέπει η γερμανική κανονιστική ρύθμιση. Αφενός, οι αναφερόμενες στο εν λόγω άρθρο διοικητικές δαπάνες περιλαμβάνουν τις γενικές διοικητικές δαπάνες. Αφετέρου, το εν λόγω άρθρο δεν καθορίζει ότι μόνον οι διοικητικές δαπάνες που πράγματι πραγματοποιήθηκαν μπορούν να περιληφθούν στο τέλος αποκλεισμένων των μελλοντικών διοικητικών δαπανών. Η λήψη υπόψη αυτών των τελευταίων συνιστά εγγύηση ασφάλειας για τις επιχειρήσεις οι οποίες είναι σίγουρες ότι δεν θα τους επιβληθεί στο μέλλον για την άδεια έτερο τέλος.

Απάντηση του Δικαστηρίου

- 22 Καταρχάς, πρέπει να εξεταστεί το επιχείρημα της Γερμανικής Κυβερνήσεως σύμφωνα με το οποίο το άρθρο 11 της οδηγίας 97/13 δεν έχει εφαρμογή στις διαφορές της κύριας δίκης λόγω της καταργήσεως της οδηγίας αυτής με μεταγενέστερη οδηγία.
- 23 Επιβάλλεται συναφώς η διαπίστωση ότι η οδηγία 97/13 καταργήθηκε με το άρθρο 26 της οδηγίας 2002/21, με ισχύ από 25 Ιουλίου 2003, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 28, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της τελευταίας αυτής οδηγίας.
- 24 Πάντως, από την ανάγνωση των εν λόγω άρθρων 26 και 28, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, προκύπτει ότι ο νομοθέτης δεν είχε την πρόθεση να θίξει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που γεννήθηκαν υπό το καθεστώς της οδηγίας 97/13 και ότι η οδηγία 2002/21 εφαρμόζεται μόνο στις νομικές καταστάσεις που δημιουργήθηκαν από τις 25 Ιουλίου 2003 και μετά.
- 25 Συνεπώς, παρ' όλον ότι η οδηγία 97/13 καταργήθηκε με την οδηγία 2002/21, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το κύρος ενός τέλους, όπως αυτό που επιβλήθηκε στην i-21 και στην Arcor με πράξεις περί επιβολής τέλους που φέρουν αντιστοίχως ημερομηνία 14 Ιουνίου 2000 και 18 Μαΐου 2001, σε χρονική περίοδο κατά την οποία η οδηγία 2002/21 δεν είχε ακόμη εφαρμογή, πρέπει να εξετασθεί ως προς το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13.
- 26 Πρέπει επίσης να καθοριστεί αν η έννοια των «διοικητικών δαπανών» του εν λόγω άρθρου περιλαμβάνει τις γενικές διοικητικές δαπάνες που συνδέονται με τα καθεστώτα των ειδικών αδειών υπολογιζόμενες επί περιόδου 30 ετών.

- 27 Το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να εξετάσει το περιεχόμενο του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13.
- 28 Με την απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2003, C-292/01 και C-293/01, Albacom και Infostrada (Συλλογή 2003, σ. I-9449, σκέψη 25), το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 προβλέπει ότι τα τέλη που τα κράτη μέλη επιβάλλουν στις κατέχουσες ειδικές άδειες επιχειρήσεις αποσκοπούν αποκλειστικώς στην κάλυψη των διοικητικών δαπανών που συνεπάγεται η θέση σε εφαρμογή αυτών των αδειών.
- 29 Από το γράμμα της διατάξεως αυτής, όπως ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο στη σκέψη 25 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Albacom και Infostrada, προκύπτει ότι η εν λόγω εργασία πρέπει να αφορά μόνον τέσσερις δραστηριότητες, ήτοι την έκδοση, τη διαχείριση, τον έλεγχο και την εφαρμογή των ειδικών αδειών. Επί πλέον, το τέλος πρέπει να είναι ανάλογο προς τον όγκο της απαιτούμενης εργασίας και να αποτελεί αντικείμενο κατάλληλης και επαρκώς λεπτομερούς δημοσιεύσεως ώστε η πρόσβαση στις πληροφορίες να είναι εύκολη.
- 30 Οι απαιτήσεις αυτές ανταποκρίνονται στους στόχους της αναλογικότητας, της διαφάνειας και της απαγορεύσεως των διακρίσεων των καθεστώτων ειδικών αδειών που διατυπώνονται στη δεύτερη αιτιολογική έκθεση της οδηγίας 97/13.
- 31 Επομένως, πρέπει να εξεταστεί αν ο τρόπος υπολογισμού του επίμαχου τέλους στην κύρια δίκη, που συνίσταται στη λήψη υπόψη των γενικών δαπανών για περίοδο 30 ετών που συνεπάγεται η έκδοση των ειδικών αδειών, τηρεί τις διατάξεις του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 αναγινωσκόμενες υπό το φως των εν λόγω στόχων.

- 32 Επιβάλλεται συναφώς η διαπίστωση, πρώτον, ότι η έννοια των διοικητικών δαπανών είναι επαρκώς ευρεία ώστε να καλύπτει τις καλούμενες «γενικές» διοικητικές δαπάνες.
- 33 Οι γενικές αυτές διοικητικές δαπάνες πρέπει πάντως να αναφέρονται μόνο στις τέσσερις δραστηριότητες που ρητώς αναφέρει το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 και υπενθυμίζει η σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως.
- 34 Όμως, σύμφωνα με τα στοιχεία που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, ο υπολογισμός του τέλους για το οποίο πρόκειται στην κύρια δίκη περιλαμβάνει δαπάνες σχετικές με άλλα καθήκοντα όπως τη γενική δραστηριότητα εποπτείας της ρυθμιστικής αρχής και, ιδίως, τον έλεγχο των ενδεχομένων καταχρήσεων δεσπόζουσας θέσεως.
- 35 Επειδή αυτό το είδος ελέγχου υπερβαίνει την αυστηρά περιορισμένη εργασία που συνεπάγεται η έκδοση των ειδικών αδειών, απ' αυτό συνάγεται ότι η λήψη υπόψη των δαπανών που συνδέονται με αυτό είναι αντίθετη προς τις διατάξεις του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13.
- 36 Δεύτερον, έχει σημασία να διασφαλιστεί ότι οι γενικές διοικητικές δαπάνες που αφορούν τις τέσσερις δραστηριότητες που αναφέρονται στο εν λόγω άρθρο 11, παράγραφος 1, μπορούν να εκτιμηθούν για περίοδο 30 ετών και να περιληφθούν στον υπολογισμό του τέλους.
- 37 Από τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν στο Δικαστήριο η i-21, η Arcor και η Επιτροπή προκύπτει ότι η εκτίμηση για ένα τόσο μακρύ χρονικό διάστημα εγείρει ζήτημα αξιοπιστίας, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών του τομέα των τηλεπικοινωνιών. Δεδομένου ότι ο τομέας αυτός βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη, φαίνεται πράγματι δύσκολο να προβλεφθεί η κατάσταση της αγοράς και ο αριθμός

των επιχειρήσεων τηλεπικοινωνιών σε διάστημα περισσότερων ετών, κατά μείζονα λόγο σε διάστημα 30 ετών. Έτσι, ο αριθμός ειδικών αδειών που θα εκδοθούν στο μέλλον και, επομένως, το ύψος των γενικών δαπανών που συνδέονται με την έκδοση αυτή είναι αβέβαια. Επί πλέον, η εφαρμοστέα ρύθμιση γνωρίζει σημαντικές αλλαγές, όπως μαρτυρούν οι νέες οδηγίες που εκδόθηκαν το 2002, μεταξύ των οποίων η οδηγία 2002/21 που κατέργησε την οδηγία 97/13. Όμως, οι κανονιστικές αυτές τροποποιήσεις μπορούν επίσης να επηρεάσουν το μέγεθος των διοικητικών δαπανών που δημιουργούνται από τα συστήματα ειδικών αδειών.

- 38 Η στερούμενη αξιοπιστίας εκτίμηση και τα αποτελέσματά της επί του υπολογισμού του τέλους έχουν επιπτώσεις στη συμβατότητά του με τις απαιτήσεις για αναλογικότητα, διαφάνεια και απαγόρευση διακρίσεων.
- 39 Καταρχάς, ο υπολογισμός των γενικών δαπανών για περίοδο 30 ετών συνεπάγεται γενίκευση των δαπανών που μπορούν να προκληθούν στο μέλλον η οποία, εξ ορισμού, δεν εμφανίζει τις πράγματι πραγματοποιούμενες δαπάνες. Ελλείψει μηχανισμού αναθεωρήσεως του ποσού του αιτουμένου τέλους, το ποσό αυτό δεν μπορεί να είναι αυστηρά ανάλογο προς την απαιτούμενη εργασία, όπως ρητώς το απαιτεί το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13.
- 40 Ακολούθως, δεδομένου ότι αυτό το σύστημα υπολογισμού δεν βασίζεται στις πράγματι προκληθείσες δαπάνες υπάρχει κίνδυνος να μη τηρηθεί η απαίτηση περί λεπτομερούς δημοσιεύσεως των σχετικών με το τέλος πληροφοριών, που προβλέπει το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13, και, εξ αυτού του λόγου, ο στόχος της διαφάνειας.
- 41 Τέλος, η επιβαλλομένη σε όλες τις επιχειρήσεις τηλεπικοινωνιών υποχρέωση να καταβάλλουν ένα ποσό που να αντιπροσωπεύει τις γενικές δαπάνες για περίοδο 30 ετών δεν λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι ορισμένες επιχειρήσεις θα μπορούν να ασκήσουν δραστηριότητες στην αγορά μόνο για κάποια χρόνια και μπορεί, επομένως, να συνεπάγεται άνιση μεταχείριση.

- 42 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 απαγορεύει την επιβολή τέλους, για ειδικές άδειες, υπολογιζομένου βάσει των γενικών διοικητικών δαπανών του ρυθμιστικού οργανισμού, που συνδέονται με την έκδοση των εν λόγω αδειών, για περίοδο 30 ετών.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

Παρατηρήσεις των διαδίκων

- 43 Η i-21, η Arcor και η Επιτροπή υποστηρίζουν, για διαφορετικούς λόγους η καθεμιά, ότι οι διατάξεις του άρθρου 10 ΕΚ, σε συνδυασμό με αυτές του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13, απαγορεύουν τη διατήρηση παράνομης διοικητικής πράξεως, όπως οι πράξεις περί επιβολής τέλους για τις οποίες πρόκειται στην κύρια δίκη, και απαιτούν την επιστροφή από το κράτος μέλος των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών.
- 44 Η i-21 υποστηρίζει ότι η διατήρηση αυτής της διοικητικής πράξεως είναι αντίθετη προς την αρχή της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου και προς την ανάγκη διατηρήσεως της πρακτικής αποτελεσματικότητάς του. Κατά την εταιρία αυτή, αν και το Δικαστήριο αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα της αρχής της ασφάλειας δικαίου, αυτή δεν υπερισχύει σε όλες τις περιπτώσεις της αρχής της νομιμότητας. Η i-21 τονίζει ότι, με την προπαρατεθείσα απόφαση Kühne & Heitz, το Δικαστήριο έκρινε ότι μια διοικητική πράξη, η οποία κατέστη απρόσβλητη κατόπιν αποφάσεως δικαστηρίου που αποφάνθηκε σε τελευταίο βαθμό, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ακυρώσεως, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, αν είναι αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο. Η i-21 θεωρεί ότι η δυνατότητα αυτή επιβάλλεται κατά μείζονα λόγο οσάκις πρόκειται για διοικητική πράξη που δεν αποτέλεσε αντικείμενο δικαστικής αποφάσεως και που απλώς απέκτησε οριστικό χαρακτήρα κατά την εκπνοή των προθεσμιών που τάσσονται για την άσκηση προσφυγής.

- 45 Κατά την άποψη της Arcor, η προπαρατεθείσα νομολογία Kühne & Heitz δεν είναι λυσιτελής, στο μέτρο που αφορά έμμεση σύγκρουση μεταξύ εθνικού δικονομικού κανόνα και διατάξεως ουσιαστικού κοινοτικού δικαίου, δεδομένου ότι ο πρώτος εμποδίζει την εφαρμογή της δεύτερης. Κατά την Arcor, η διαφορά της κύριας δίκης πρέπει να θεωρηθεί ως ευθεία σύγκρουση μεταξύ δύο κανόνων ουσιαστικού δικαίου. Το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13, υπό το φως του άρθρου 10 ΕΚ, απαιτεί την επιστροφή τελών που εισπράχθηκαν κατά παράβαση του εν λόγω άρθρου 11, ενώ η εθνική κανονιστική ρύθμιση απαγορεύει την επιστροφή αυτή. Η Arcor θεωρεί ότι το κοινοτικό δίκαιο πρέπει, σ' αυτή την περίπτωση, να υπερισχύσει του αντίθετου εθνικού δικαίου.
- 46 Η Επιτροπή υποστηρίζει, αντιθέτως, ότι η προπαρατεθείσα απόφαση Kühne & Heitz συνιστά κατάλληλο σημείο εκκινήσεως και υπενθυμίζει ότι, κατ' αρχήν, μια διοικητική πράξη που δεν προσβλήθηκε εντός των τασσομένων προθεσμιών δεν πρέπει να ανακληθεί. Η Επιτροπή αναφέρει στη συνέχεια ότι, εν προκειμένω, πρέπει να εξεταστεί μήπως η διατήρηση των παράνομων πράξεων επιβολής τέλους πρέπει εντούτοις να θεωρηθεί ως «άνευ ετέρου αφόρητη» από πλευράς του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13, πραγματοποιώντας την εξέταση αυτή από πλευράς των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.
- 47 Ως προς την αρχή της ισοδυναμίας, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι, κατά το γερμανικό δίκαιο, μια διοικητική πράξη προδήλως παράνομη από πλευράς του εθνικού δικαίου δεν μπορεί να διατηρηθεί. Κατά την Επιτροπή, αν η εξέταση αυτή πραγματοποιηθεί επίσης από πλευράς κοινοτικού δικαίου, θα προκύψει ότι οι πράξεις επιβολής τέλους, για τις οποίες πρόκειται στην κύρια δίκη, και η κανονιστική ρύθμιση, στην οποία αυτές βασίζονται, θα πρέπει να θεωρηθούν ως προδήλως παράνομες έναντι του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13.
- 48 Η Επιτροπή καταλήγει στο ίδιο συμπέρασμα όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας. Θεωρεί ότι η διατήρηση των πράξεων επιβολής τέλους καθιστά ουσιαστικά αδύνατη την άσκηση των δικαιωμάτων που απορρέουν από το εν λόγω άρθρο 11, παράγραφος 1, επιτρέποντας υπεραντισταθμίση που καταλήγει στον περιορισμό του ανταγωνισμού κατά τη διάρκεια περιόδου 30 ετών.

Απάντηση του Δικαστηρίου

- 49 Πρέπει να διευκρινιστεί το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται το υποβληθέν ερώτημα. Αντίθετα προς τον ισχυρισμό της Arcor, το δεύτερο ερώτημα δεν αφορά σύγκρουση μεταξύ δύο κανόνων ουσιαστικού δικαίου σχετικά με την επιστροφή παρανόμως εισπραχθέντων τελών. Συγκεκριμένα, ούτε οι διατάξεις του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 ούτε αυτές του TKG και της TKLGebV, όπως ο νόμος και η κανονιστική αυτή απόφαση παρουσιάστηκαν στον φάκελο που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο, δεν αναφέρονται σ' αυτή την επιστροφή.
- 50 Αντιθέτως, το ερώτημα αφορά τη σχέση μεταξύ του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 και του άρθρου 48 του νόμου διοικητικής διαδικασίας, όπως ερμηνεύθηκε από το Bundesverwaltungsgericht. Δυνάμει του τελευταίου αυτού άρθρου, κατά τη λήξη ορισμένης προθεσμίας οι πράξεις περί επιβολής τέλους καθίστανται απρόσβλητες και οι αποδέκτες τους δεν μπορούν πλέον να ασκήσουν προσφυγή επιτρέπουσα σ' αυτούς να επικαλεσθούν δικαίωμα που αντλούν από το εν λόγω άρθρο 11, παράγραφος 1, υπό την επιφύλαξη της υποχρέωσης που υπέχει η αρμόδια διοικητική αρχή να ανακαλέσει παράνομη διοικητική πράξη της οποίας η διατήρηση είναι «άνευ ετέρου αφόρητη».
- 51 Σύμφωνα με την αρχή της ασφάλειας δικαίου, το κοινοτικό δίκαιο δεν επιβάλλει, κατ' αρχήν, στο διοικητικό όργανο την υποχρέωση να ανακαλέσει μια διοικητική απόφαση που κατέστη απρόσβλητη λόγω εκπνοής των εύλογων προθεσμιών προσβολής της ή εξαντλήσεως των ενδίκων μέσων (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Kühne & Heitz, σκέψη 24). Η τήρηση της αρχής αυτής καθιστά δυνατό να αποφεύγεται η επ' αόριστον αμφισβήτηση των διοικητικών πράξεων που συνεπάγονται έννομα αποτελέσματα (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 1999, C-310/97 P, Επιτροπή κατά AssiDomän Kraft Products κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-5363, σκέψη 61).

- 52 Το Δικαστήριο έχει πάντως αναγνωρίσει ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, στην αρχή αυτή μπορούσε να τεθεί κάποιος όριος. Έτσι, με τη σκέψη 28 της προπαρατεθείσας απόφασεως *Kühne & Heitz*, έκρινε ότι το υπεύθυνο για την έκδοση διοικητικής απόφασεως διοικητικό όργανο υποχρεούται, κατ' εφαρμογήν της αρχής της συνεργασίας που απορρέει από το άρθρο 10 ΕΚ, να επανεξετάσει την απόφαση αυτή και ενδεχομένως να την ανακαλέσει, αν πληρούνται τέσσερις προϋποθέσεις. Πρώτον, το διοικητικό όργανο διαθέτει, κατά το εθνικό δίκαιο, την εξουσία να επανεξετάσει την απόφαση αυτή. Δεύτερον, η οικεία απόφαση κατέστη απρόσβλητη κατόπιν αποφάσεως εθνικού δικαστηρίου που αποφαινεται σε τελευταίο βαθμό. Τρίτον, η εν λόγω απόφαση στηρίχθηκε σε ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου η οποία, βάσει μεταγενέστερης αποφάσεως του Δικαστηρίου, αποδείχθηκε εσφαλμένη και υιοθετήθηκε χωρίς να υποβληθούν προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο κατά τους όρους του άρθρου 234, παράγραφος 3, ΕΚ. Τέταρτον, ο ενδιαφερόμενος απευθύνθηκε στο διοικητικό όργανο μόλις έλαβε γνώση της εν λόγω νομολογίας του Δικαστηρίου.
- 53 Εντούτοις, η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση *Kühne & Heitz* είναι εντελώς διαφορετική από τις υποθέσεις για τις οποίες πρόκειται στην κύρια δίκη. Πράγματι, η επιχείρηση *Kühne & Heitz NV* είχε εξαντλήσει όλα τα ένδικα μέσα που διέθετε ενώ, στις υποθέσεις της κύριας δίκης, η *i-21* και η *Arcof* δεν έκαναν χρήση του δικαιώματός τους να ασκήσουν προσφυγή κατά των πράξεων επιβολής τέλους των οποίων αποτέλεσαν αντικείμενο.
- 54 Συνεπώς, αντίθετα προς την άποψη που υποστηρίζει η *i-21*, η προπαρατεθείσα απόφαση *Kühne & Heitz* δεν είναι λυσιτελής για να καθοριστεί αν, σε μία κατάσταση όπως αυτή για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη, ένα διοικητικό όργανο υποχρεούται να επανεξετάσει αποφάσεις που κατέστησαν απρόσβλητες.
- 55 Οι προσφυγές που εκκρεμούν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου αποσκοπούν στην επιστροφή των τελών που καταβλήθηκαν δυνάμει πράξεων περί επιβολής τελών που κατέστησαν απρόσβλητες για τον λόγο ότι, δυνάμει του άρθρου 48 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, όπως ερμηνεύθηκε από το *Bundesverwaltungsgericht*, η αρμόδια διοικητική αρχή υποχρεούται να ανακαλέσει τις εν λόγω πράξεις.

- 56 Επομένως, ερωτάται αν, προκειμένου να διαφυλαχθούν τα δικαιώματα που οι ιδιώτες αντλούν από το κοινοτικό δίκαιο, ο εθνικός δικαστής, που έχει επιληφθεί αυτών των προσφυγών, μπορεί να αναγνωρίσει ότι η διοικητική αρχή έχει αυτή την υποχρέωση.
- 57 Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι, κατά πάγια νομολογία, ελλείπει σχετικής κοινοτικής κανονιστικής ρυθμίσεως, οι διαδικαστικές λεπτομέρειες που έχουν σκοπό να εξασφαλίζουν τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων που οι ιδιώτες έλκουν από το κοινοτικό δίκαιο εμπίπτουν στην εσωτερική έννομη τάξη εκάστου κράτους μέλους δυνάμει της αρχής της διαδικαστικής αυτονομίας των κρατών μελών, υπό την προϋπόθεση, πάντως, ότι οι λεπτομέρειες αυτές δεν είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που διέπουν παρόμοιες καταστάσεις εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) και ότι δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που χορηγεί η κοινοτική έννομη τάξη (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 16ης Μαΐου 2000, C-78/98, Preston κ.λπ., Συλλογή 2000, σ. I-3201, σκέψη 31, και της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-201/02, Wells, Συλλογή 2004, σ. I-723, σκέψη 67).
- 58 Καταρχάς, όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας, αυτή απαιτεί όπως οι εφαρμοστέες διατάξεις στην επεξεργασία πράξεων περί επιβολής τέλους, που στηρίζονται σε ρύθμιση ασυμβίβαστη προς το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13, δεν καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η εν λόγω οδηγία.
- 59 Είναι επομένως σημαντικό οι οικείες επιχειρήσεις να μπορούν να ασκούν προσφυγή κατ' αυτών των πράξεων εντός εύλογης προθεσμίας από της κοινοποιήσεως των εν λόγω πράξεων και να επικαλούνται τα δικαιώματα που αντλούν από το κοινοτικό δίκαιο, ιδίως από το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13.

- 60 Στο πλαίσιο των υποθέσεων της κύριας δίκης δεν προβλήθηκε ότι οι αφορώσες την άσκηση προσφυγών διατάξεις και η προβλεπόμενη προς τούτο μηνιαία προθεσμία ήσαν παράλογες.
- 61 Εξάλλου, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το γράμμα του άρθρου 48, παράγραφος 1, του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, παράνομη διοικητική πράξη μπορεί να ανακληθεί ακόμη και αν έχει καταστεί απρόσβλητη.
- 62 Ακολούθως, όσον αφορά την αρχή της ισοδυναμίας, αυτή απαιτεί όπως όλες οι διατάξεις που έχουν εφαρμογή επί προσφυγών, περιλαμβανομένων των τασσομένων προθεσμιών, έχουν αδιακρίτως εφαρμογή επί των προσφυγών που στηρίζονται στην παράβαση του κοινοτικού δικαίου και σ' αυτές που στηρίζονται στην παράβαση του εσωτερικού δικαίου.
- 63 Επομένως, αν οι εφαρμοστέες στις προσφυγές εθνικές διατάξεις επιβάλλουν υποχρέωση ανακλήσεως διοικητικής πράξεως, παράνομης έναντι του εσωτερικού δικαίου, παρ' όλον ότι η πράξη αυτή κατέστη απρόσβλητη, οσάκις η διατήρηση αυτής της πράξεως θα είναι «άνευ ετέρου αφόρητη», η ίδια υποχρέωση ανακλήσεως πρέπει να υφίσταται, υπό αντίστοιχες συνθήκες, όταν υφίσταται διοικητική πράξη που δεν είναι σύμφωνη προς το κοινοτικό δίκαιο.
- 64 Από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι, για την εκτίμηση της εννοίας του «άνευ ετέρου αφόρητου» χαρακτηήρα, ο εθνικός δικαστής εξέτασε κατά πόσο η διατήρηση των πράξεων περί επιβολής τέλους, για τις οποίες πρόκειται στην κύρια δίκη, παραβιάζει τις εθνικού δικαίου αρχές της ίσης μεταχειρίσεως, της επιεκείας, της δημοσίας τάξεως ή της καλής πίστεως, ή ακόμη αν το ασυμβίβαστο των πράξεων περί επιβολής τέλους προς τους κανόνες υπερτέρου δικαίου είναι πρόδηλο.

- 65 Ως προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, το Bundesverwaltungsgericht έκρινε ότι η εν λόγω αρχή δεν παραβιάστηκε, εφόσον επιχειρήσεις όπως η i-21 και η Arcor, των οποίων η πράξη περί επιβολής τέλους διατηρήθηκε, δεν άσκησαν το δικαίωμά τους να αμφισβητήσουν τις εν λόγω πράξεις. Επομένως, δεν βρίσκονται σε συγκρίσιμη κατάσταση με αυτή των επιχειρήσεων οι οποίες, αφού άσκησαν το εν λόγω δικαίωμα, πέτυχαν την ανάκληση των πράξεων περί επιβολής τέλους που είχαν απευθυνθεί σ' αυτές.
- 66 Αυτή η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, που προβλέπεται στη ρύθμιση για την οποία πρόκειται στην κύρια δίκη, δεν διαφέρει ανάλογα με το αν η διαφορά αφορά κατάσταση που εμπίπτει στο εθνικό δίκαιο ή κατάσταση που εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο και, επομένως, δεν φαίνεται να παραβιάζει την αρχή της ισοδυναμίας.
- 67 Εξάλλου, δεν προβλήθηκε ο ισχυρισμός ότι οι αρχές περί δημοσίας τάξεως, καλής πίστεως ή επικειίας θα εφαρμόζονταν διαφορετικά ανάλογα με τη φύση της διαφοράς.
- 68 Αντιθέτως, τέθηκε το ερώτημα αν η έννοια της πρόδηλης ελλείψεως νομιμότητας εφαρμόστηκε ισοδυνάμως. Κατά την Επιτροπή, το εθνικό δικαστήριο ερεύνησε κατά πόσο οι πράξεις περί επιβολής τέλους βασίζονταν σε προδήλως παράνομη έναντι των υπέρτερων κανόνων ρύθμιση, δηλαδή έναντι του TKG και του γερμανικού συντάγματος, αλλά δεν πραγματοποίησε ή δεν πραγματοποίησε ορθώς την εξέταση αυτή έναντι του κοινοτικού δικαίου. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η ρύθμιση είναι προδήλως παράνομη έναντι των διατάξεων του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 και ότι η αρχή της ισοδυναμίας, επομένως, δεν τηρήθηκε.

- 69 Οσάκις, κατ' εφαρμογή κανόνων εθνικού δικαίου, η διοίκηση υποχρεούται να ανακαλέσει διοικητική απόφαση καταστάσα απρόσβλητη, αν αυτή είναι προδήλως ασυμβίβαστη προς το εσωτερικό δίκαιο, η ίδια υποχρέωση πρέπει να υφίσταται αν η εν λόγω απόφαση είναι προδήλως ασυμβίβαστη προς το κοινοτικό δίκαιο.
- 70 Για να αξιολογηθεί ο βαθμός σαφήνειας του άρθρου 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13 και να εκτιμηθεί ο πρόδηλος ή όχι χαρακτήρας του ασυμβιβάστου του εθνικού δικαίου προς το εν λόγω άρθρο, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι σκοποί της εν λόγω οδηγίας η οποία εντάσσεται στα μέτρα που ελήφθησαν για την πλήρη φιλελευθεροποίηση των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών και υποδομών και αποσκοπεί στη διευκόλυνση της εισόδου νέων επιχειρηματιών στην αγορά (βλ., υπό την έννοια αυτή, προπαρατεθείσα απόφαση Albacom και Infostrada, σκέψη 35). Συναφώς, η επιβολή τέλους ανερχομένου σε πολύ υψηλό ποσό που καλύπτει μια εκτίμηση γενικών δαπανών για περίοδο 30 ετών μπορεί να εμποδίσει σοβαρά τον ανταγωνισμό, όπως τονίζει το αιτούν δικαστήριο με τις αιτήσεις του για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, και συνιστά λυσιτελή παράγοντα στο πλαίσιο της εκτίμησης αυτής.
- 71 Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται, υπό το φως των προεκτεθέντων, να εκτιμήσει αν μία σαφώς ασυμβίβαστη προς το κοινοτικό δίκαιο ρύθμιση, όπως αυτή επί της οποίας βασίζονται οι πράξεις περί επιβολής τέλους για τις οποίες πρόκειται στις κύριες δίκες, πάσχει πρόδηλη έλλειψη νομιμότητας υπό την έννοια του οικείου εθνικού δικαίου.
- 72 Συνεπώς, στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί ως απάντηση ότι το άρθρο 10 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13, επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει αν μία σαφώς ασυμβίβαστη προς το κοινοτικό δίκαιο ρύθμιση, όπως αυτή επί της οποίας βασίστηκαν οι πράξεις περί επιβολής τέλους για τις οποίες πρόκειται στις κύριες δίκες, πάσχει πρόδηλη έλλειψη νομιμότητας υπό την έννοια του οικείου εθνικού δικαίου. Αν αυτό συμβαίνει, στο εν λόγω δικαστήριο απόκειται να αντλήσει όλες τις εντεύθεν συνέπειες σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο, όσον αφορά την ανάκληση των εν λόγω πράξεων.

Επί των δικαστικών εξόδων

73 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν για να καταθέσουν παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου άλλοι εκτός των εν λόγω διαδίκων δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Απριλίου 1997 σχετικά με κοινό πλαίσιο γενικών και ειδικών αδειών στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, απαγορεύει την επιβολή τέλους, για ειδικές άδειες, υπολογιζομένου βάσει των γενικών διοικητικών δαπανών του ρυθμιστικού οργανισμού, που συνδέονται με την έκδοση των εν λόγω αδειών, για περίοδο 30 ετών.
- 2) Το άρθρο 10 ΕΚ, σε συνδυασμό με το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/13, επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο να εκτιμήσει αν μία σαφώς ασυμβίβαστη προς το κοινοτικό δίκαιο ρύθμιση, όπως αυτή επί της οποίας βασίστηκαν οι πράξεις περί επιβολής τέλους για τις οποίες πρόκειται στις κύριες δίκες, πάσχει πρόδηλη έλλειψη νομιμότητας υπό την έννοια του οικείου εθνικού δικαίου. Αν αυτό συμβαίνει, στο εν λόγω δικαστήριο απόκειται να αντλήσει όλες τις εντεύθεν συνέπειες σύμφωνα με το εθνικό του δίκαιο, όσον αφορά την ανάκληση των εν λόγω πράξεων.

(υπογραφές)